

Högskolan Halmstad
Religionsvetenskap 61-90

Examinator: Heike Peter
Handledare: Torsten Janson

Slöjan i skolan

En kvalitativ studie av inställningen till slöjan bland
högstadiel elever.

Emelie Schöler 821206-4086
Sandra Ermlich-Danielsson 860126-4701

Abstrakt

Vårt syfte med uppsatsen är att undersöka hur sex elever på högstadiet förhåller sig till slöjan. Hur skiljer sig deras åsikter åt beroende på vilken religiös, kulturell eller etnisk bakgrund de tillhör? Resultatet har vi fått fram genom att utföra två kvalitativa gruppintervjuer av låg standardiserad karaktär. Vi kommer i uppsatsen fram till att de sex elever som vi intervjuat har en sekulariserad syn på slöjan. Vi kommer även fram till att åsikterna och kunskaperna hos de sex eleverna inte skiljer sig avsevärt åt beroende på vilken religiös, kulturell eller etnisk bakgrund de tillhör.

Nyckelord: slöja, muslim, icke muslim, elev.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte	6
1.2 Problemformulering	6
2. Metod	6
2.1 Urval	7
2.2 Avgränsning	8
2.3 Procedur	8
3. Kunskapsbakgrund	9
3.1 Litteraturpresentation	9
3.2 Slöjans historia, tradition och bruk	11
3.3 Slöjan enligt Koranen	15
3.4 Muslimska kvinnor i Sverige	17
3.5 Slöjan i skolan	20
4. Resultat	22
5. Analys och diskussion	28
6. Kritisk metodreflektion	32
6.1 Vidare forskning	35
Litteraturförteckning	36
Bilagor	
Bilaga 1 – Intervjuguide	39

1. Inledning

Vi som lever i Sverige idag lever i ett mångkulturellt samhälle. Här lever människor med olika nationaliteter, religioner och kulturer sida vid sida. Några grundläggande rättigheter och skyldigheter ska vi alla dock ha gemensamt, oberoende av nationalitet, religion och kultur. 1975 fastslog staten att Sverige skulle vara ett mångkulturellt land. 1976 ändras även grundlagen, följande mening lades till i Regeringsformen, första kapitlet, andra paragrafen: ”Etniskt, språkliga och religiösa minoritetens möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas. Lag (1976:871)” Under 1990 talet och framåt har begreppet islamofobi använts för att beskriva den situation många muslimer känner att de befinner sig i. Begreppet syftar på en omotiverad rädsla för muslimer och islam som icke muslimer känner som leder till negativa reaktioner.¹

Definitionen av islamofobi är beroende av hur och i vilket sammanhang man använder ordet. Det kan vara ett uttryck för rädsla för gruppen muslimer, men också för religionen islam. Begreppet omfattar ibland också en rasistisk reaktion eller en strukturell diskriminering som drabbar muslimer.²

Hur muslimer känner sig bemötta i Sverige idag ligger till grund för den *Intoleransrapport* som 2004 publicerades av Forum för levande historia och Brottsförebyggande Rådet. Rapporten behandlar bland annat muslimer och baseras på en enkätundersökning som 10 000 ungdomar deltog i. Resultaten visar att muslimer tillhör den minst tolererade gruppen som undersöktes. Var femte muslim har någon gång känt sig kränkta på grund av sin religion.³

Människor med olika bakgrunder har olika syn på religiösa symboler. Här i västvärlden ses ofta slöjan som en symbol som bärs av de muslimska kvinnorna som anser sig vara mer religiösa än andra. I Sverige förväntas religionen vara en privatsak och därför ska religiösa symboler som slöjan inte synas.⁴ För en del människor representerar slöjan ett kvinnoförtryck. Detta förvånar muslimska kvinnor som bär slöja, de har själva aldrig sett på slöjan ur det perspektivet.⁵ Detta har gett upphov till debatter om användandet av slöjan. Kanske är en anledning till detta att slöjan representerar olika saker för olika människor. Att bära slöja kan

¹ <http://www.levandehistoria.se/Islamofobi> 15/12 20.02

² <http://www.levandehistoria.se/node/99> 10/12 13.54

³ www.levandehistoria.se/node/338 14/11- 09 13.15

⁴ Anne Sofie Roald, Pernilla Ouis, *Muslim i Sverige*, 2003:190

⁵ Anne Sofie Roald, Pernilla Ouis, *Muslim i Sverige*, 2003:207

vara ett sätt att visa sin religionstillhörighet på. Därför blir bärandet av slöja för många viktigare här i Sverige än i andra länder där islam är huvudreligionen⁶. Detta blir ett sätt att visa vilken grupp man tillhör, slöjan fungerar då som en identitetsmarkör.

Media har uppmärksammat den debatt som försiggått i Frankrike där slöjan är förbjuden att bära i de statliga skolorna. Sedan 2004 är det förbjudet att bära religiösa symboler under skoltid i Frankrike, medan tjejer som bär slöja förbjöds att gå i skolan redan under 1990-talet.⁷ Skillnad är det i Sverige där:

Ett sådant förbud kan inte motiveras av att skolan inte kan fullgöra sitt uppdrag. Ett generellt förbud mot att bära slöja innebär därför att elever som av religiösa skäl bär slöja stängs ute från skolan, vilket strider mot skollagens krav om att skolan ska vara öppen för alla.⁸

Slöjan kan ses på många olika sätt. För många representerar slöjan något tabubelagt vilket leder oss in till Mary Douglas teori om orenande och tabu. ”När ett samhälle angrips utifrån, främjar de yttre farorna åtminstone inre solidaritet.”⁹ Med detta menade Mary Douglas som var brittisk socialantropolog, att ett samhälle kan styra människor i olika riktningar. När man behandlar ämnet ”smuts” så behöver man inte mena smuts i en form av damm och jord utan det kan röra sig om ”materia på fel plats”. Ett exempel på detta kan vara leksaker i en rabatt, men detta är högst subjektivt. Det rör sig helt enkelt om individens syn på harmoni. När det kommer till regler rörande ”smuts” och oreda handlar det ofta om individers och samhällens värderingar. Douglas menar vidare att en individs samvete och de moralregler som finns i ett samhälle påverkar varandra.¹⁰

Det är inte svårt att se hur övertygelser om orenande kan utnyttjas för att understödja krav och motkrav i ett meningsutbyte beträffande status. Men, när man undersöker övertygelser om orenande, märker man att de slag av kontakter som anses farliga också har en symbolisk laddning.¹¹

Generellt ses ”smuts” som olämpligt då den är ett hot mot den goda ordningen.

Vi menar att man kan applicera Mary Douglas teorier angående ”smuts” och ”oreda” på diskussionen kring slöjan. Slöjan kan för vissa symbolisera oreda medan den representerar

⁶ Anne Sofie Roald, Pernilla Ouis, *Muslim i Sverige*, 2003:84

⁷ Anne Sofie Roald, Pernilla Ouis, *Muslim i Sverige*, 2003:189

⁸ <http://www.skolverket.se/sb/d/1488>, 19/11-09 kl 12.55

⁹ Mary Douglas, *Renhet och Fara, en analys av begreppen orenande och tabu*, 2004:198

¹⁰ Mary Douglas, *Renhet och fara, en analys av begreppen orenande och tabu*, 2004: 184

¹¹ Mary Douglas, *Renhet och fara, en analys av begreppen orenande och tabu*, 2004: 12

harmoni för den som valt att bära slöja. Vad det samhälle man lever i har för ”regler” och normer kan styra en individs tankar rörande slöjan. Tankar som att muslimer kan bära slöja i sitt ”hemland”, men här i Sverige ska de se ut som ”vi andra” är nog inte ovanliga. För att förtydliga detta så handlar det alltså om materia på fel plats och som nämnt ovan är detta högst subjektivt, det handlar alltså om ett inlärt beteende. Det kan tyckas vara så att dessa tankar förändras med tiden, ungdomar idag tycks vara mycket mer öppna inför användandet av slöjan. Det är inte lika ovanligt idag att se kvinnor bära slöja som det var för ett tiotal år sedan, vilket kan visa på att samhällets normer är på väg att ändras.

1.1 Syfte

Vårt syfte är att undersöka hur sex elever på högstadiet förhåller sig till slöjan. Vad representerar slöjan för dem? Hur skiljer sig deras åsikter åt beroende på vilken religiös, kulturell eller etnisk bakgrund de tillhör? Hur kan man tolka vad som står i Koranen om slöjan och vad säger skolan om bärandet av slöja under skoltid?

1.2 Problemformulering

Vi som blivande lärare vill undersöka hur sex ungdomar varav tre med muslimsk bakgrund och tre med icke muslimsk bakgrund förhåller sig till slöjan som symbol.

2. Metod

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ metod då denna lämpar sig bäst till vår studie som skall undersöka om sex elever, varav tre med muslimsk bakgrund och tre med en icke muslimsk bakgrund, har olika syn på användandet av slöja. Vi har valt att genomföra två gruppintervjuer där vi delat upp informanterna beroende på om de har muslimsk eller icke muslimsk bakgrund.

I vårt val av metod har vi utgått ifrån Jan Trosts bok *Kvalitativa intervjuer* samt Alan Brymans *Samhällsvetenskapliga metoder*. Enligt Trost bör man använda sig av en kvalitativ metod om man vill förstå eller hitta mönster hos informanten. Vill man däremot undersöka hur ofta, hur många eller hur vanligt ska man utföra en kvantitativ studie. Val av metod är beroende på vilket syfte man har med sin studie.¹² I Trosts bok presenteras olika former av

¹² Jan Trost, *Kvalitativa intervjuer*, 2005: 14-15

intervjuer, där förekommer bland annat standardiserad intervju som innebär att situationen och frågorna är detsamma, det förekommer alltså inga variationer. Sen finns det låg standardisering som innebär att man anpassar språket efter informantens språkbruk. Även frågorna anpassas efter informanten samt att följdfrågorna formuleras beroende på tidigare svar. I denna typ av intervju är alltså variationen stor.¹³ Vi har valt att genomföra intervjuer med låg standardisering då vi anser att detta kommer att gynna resultatet då eleverna får chansen att prata mer öppet. Trost tar vidare upp nackdelarna med gruppintervjuer och menar att en av dessa kan vara svårigheter med sekretessen då man aldrig kan garantera att alla informanter följer sekretessen när intervjun är över. En annan nackdel med gruppintervjuer är att det kan vara svårt att få alla i gruppen att komma till tals då det kan förekomma en dominant ledare vars röst överröstar de andra informanternas. Vilket i sin tur kan leda till att alla informanter samlas kring en åsikt. Därför menar Trost att man inte bör intervju mer än fem personer åt gången.¹⁴ Vi har därför valt att dela upp våra sex informanter i två grupper, för att på bästa sätt få reda på informanternas erfarenheter rörande slöjan. Vi valde att genomföra gruppintervjuer istället för enskilda intervjuer då vi antog att eleverna skulle känna sig trygga i en grupp. Under våra intervjuer har vi valt att dels spela in intervjuerna på bandspelare men även på film. Att vi valt att filma intervjuerna beror på att det annars kan vara svårt att komma ihåg vem som sagt vad.

2.1 Urval

Studien baseras på sex deltagare som alla är tjejer och går i nionde klass på en skola i Halmstad. Skolan i fråga valdes delvis på grund av att den består av elever med olika religiösa bakgrunder men även för att uppsatsskrivarna varit i kontakt med skolan vid tidigare tillfällen. Detta underlättade arbetet då vi inte behövde söka upp en ny skola. Tre av tjejerna har icke muslimsk bakgrund och tre har muslimsk bakgrund. Detta urval gjorde vi för att se om det finns någon skillnad på hur de två olika grupperna ser på användandet av slöja. Vi har valt att intervju elever som går i samma årskurs, detta för att åldern inte skall påverka resultatet men även för att de skall känna sig bekväma i en intervjusituation. Nackdelen med att informanterna känner varandra kan vara att de påverkar varandra i sina svar. Detta är en risk vi tar eftersom vi anser att informanterna känner sig mer bekväma i en grupp där de känner varandra, än om vi slumpmässigt hade valt ut dem. Vi har valt ett bekvämlighetsurval som

¹³ Jan Trost, *Kvalitativa intervjuer*, 2005: 19

¹⁴ Jan Trost, *Kvalitativa intervjuer*, 2005:26

enligt Alan Bryman lämpar sig för kvalitativa intervjuer. Vidare menar Bryman att man väljer urval beroende på olika faktorer som till exempel tillgängligheten av informanter. Enligt Bryman så är inte representativitet lika viktigt i en kvalitativ undersökning då målet är att göra en ingående analys.¹⁵

2.2 Avgränsning

Vi har valt att begränsa den kvalitativa metoden till att endast intervjua tjejer. Ett alternativ hade varit att även intervjua killar i samma årskurs och se om det skiljer sig i uppfattning om bärandet av slöja. Syftet med uppsatsen är att se slöjan utifrån ett kvinnligt perspektiv då slöjan är en symbol främst tillhörande tjejer. Därför har vi valt att intervjua tre tjejer med muslimsk bakgrund och tre tjejer med icke muslimsk bakgrund. Alla informanter går på samma skola men i två olika klasser.

2.3 Procedur

Vi började med att söka upp en av våra tidigare kontakter på en skola i Halmstad. Vi skickade ett mail den 13 november och fick svar samma dag. I mailet beskrev vi vad uppsatsen skulle handla om och även om det var möjligt att komma och intervjua tre tjejer med icke muslimsk bakgrund och tre med muslimsk bakgrund. Vår kontakt sa att vi skulle återkomma när vi hade bestämt dag. Efter att ha mailat med kontakten vid ytterligare två tillfällen fick vi klartecken att genomföra intervjuerna torsdagen den 26 november på skolan som eleverna går på. Då det var dags att intervjua våra elever träffades vi först på Högskolan I Halmstad för att låna filmkamera och diktafon. Vi gick även igenom frågorna och det övriga materialet som skulle vara med på intervjun. Väl klara med det åkte vi vidare till skolan där intervjuerna skulle genomföras. När vi kom till personalrummet fick vi vänta i ett vilorum tills kontakten kom. Vår kontakt berättade kort om de sex tjejer han valt ut för våra intervjuer. Rummet var litet och hemtrevligt och bestod av en två satts soffa och en tre satts soffa, vilket passade vår intervjusituation. Vi riggade upp videokameran och provfilmade. Lite senare kom de första informanterna upp till oss, det var de tre tjejerna med muslimsk bakgrund. De hälsade artig och vi presenterade oss och berättade om vårt arbete och syftet med intervjun. Vi frågade om det var okej att vi filmade och förklarade att detta skulle underlätta vårt arbete med att transkribera intervjun. Vi var dock tydliga med att innehållet på bandet skulle raderas direkt

¹⁵ Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, 2002:312-313

efter transkriberingen. Vi berättade även att de skulle vara anonyma i vår uppsats, att ingen skulle kunna ta reda på vem som sagt vad. Alla tre tjejer tyckte att det var okej så det var bara för oss att inleda intervjun. Vi delade upp oss under intervjun så att en filmade och den andra ställde frågor. Den första intervjun gick bra och tog cirka 25 min. Efter den första intervjun gick en av oss ner och hämtade de andra tre tjejerna. Nu var det dags att intervjua de med icke muslimsk bakgrund. Även här förklarade vi hur själva intervjun skulle gå till och att de skulle vara anonyma i uppsatsen. Denna intervju gick något snabbare och tog cirka 20 min. Efter att vi genomfört den sista intervjun packade vi ihop våra saker och åkte tillbaka till skolan för att transkribera vårt material. Vi skickade sedan ett mail till vår kontakt och tackade för hjälpen.

3. Kunskapsbakgrund

3.1 Litteraturpresentation

Jan Samuelsson och Sanaa Fauzis har tillsammans skrivit *Kvinnornas Islam*. Samuelsson är en författare som intresserat sig för frågor rörande islam, Fauzi är i grunden tandläkare men undervisar även muslimska kvinnor i frågor som berör islam. Vi har valt att ta del av denna bok trots att den kan sägas vara normativ, den är alltså inte skriven utav forskare. Boken behandlar ämnet islam med fokus på kvinnan från ett inifrånperspektiv, och kan kanske därför inte ses som helt representativ för islam som religion. Trots detta anser vi att boken berör vårt ämne, slöjan, på ett bra sätt, det är relevant att se på slöjan ur olika perspektiv. Vi får i boken ta del av en av författarnas, Fauzis, egna erfarenheter kring slöjan och att vara muslim, både i sitt hemland, Irak och senare när hon kom till Sverige. Vi får även ta del av muslimska mäns tankar kring slöjan i form av intervjuer utförda av Samuelsson.¹⁶

Jan Samuelsson har även skrivit *Islam i Sverige, Nutid och Framtid*, där han skriver om islam i Sverige ur ett antal olika perspektiv. Det perspektivet vi har koncentrerat oss på ur denna bok är hur muslimer i Sverige ser på den svenska skolan.¹⁷

Jonas Otterbeck har skrivit artikeln, ”Skolan islam och muslimer”, som finns med i boken, *Blågul islam? Muslimer i Sverige*. Där tar han upp vad som historiskt sätt har försvårat muslimers skolgång i Sverige, men även hur det ser ut för muslimer i skolan idag. Otterbeck

¹⁶ Jan Samuelsson, Sanaa Fauzi, *Kvinnornas Islam*, 2005

¹⁷ Jan Samuelsson, *Islam i Sverige, Nutid och framtid*, 1999

tar även upp vad som krävs av skolan, lärarna och läromedlen.¹⁸ Otterbeck har även skrivit boken *Islam, muslimer och den svenska skolan*. Valet att använda denna bok var självklar då den berör vårt ämne utifrån vår problemformulering. Otterbeck som har forskat inom islamologi vid Lunds Universitet har skrivit ett flertal böcker inom just islamologi. Boken innehåller religion, kultur och islamiska normer och hur dessa samspelar mellan lärare, elever och föräldrar . Vi har främst använt oss av kapitel 3 som tar upp muslimer i den svenska skolan.¹⁹

Mary Douglas är en författare och socialantropolog som kanske inte berör ämnet islam som sådant, men hennes teorier går utmärkt att tillämpa, speciellt när det kommer till att beröra ämnet islamofobi. Det vi tänker på här är Douglas teori om ”materia på fel plats”. Vad som anses som ”rent” på en plats kan på en annan plats anses som ”orent”. Det handlar om olika individers tankar om rent och smutsigt eller som hennes bok heter, *Renhet och fara*.

Christer Hedin har skrivit många böcker som berör ämnet islam och vi har valt att använda två av hans böcker som lämpar sig bra för vår uppsats . En av böckerna är *Islam och västerlandet – Möten, myter och motsättningar*. Boken gavs ut 2006 och ligger till grund för vidare reflektioner och diskussioner om hur de båda kulturerna förhåller sig till varandra. Boken behandlar allt ifrån historiska händelser till etik och moral inom kulturerna. I boken ställs även Jesus och Muhammed mot varandra och en jämförelse mellan kristendomen och islam görs. Boken tar även upp ämnet slöja som vi behandlar i vår uppsats och vad den har för betydelse i de muslimska länderna, men även vad den haft för betydelse i västvärlden, inte minst i Sverige.²⁰

Christer Hedin har även skrivit boken *Islam enligt Koranen* som genom utdrag ur Koranen förklarar och förtydligar budskapen som finns i den. Koranen har genom åren ibland blivit tagen för att vara en lagbok, vilket är ett missförstånd enligt Hedin. Koranen är en helig bok med religiösa texter som behandlar profeten Muhammed och de uppenbarelser som han fick under sin livstid. Vi har valt att använda denna bok eftersom vi i vår uppsats tar upp slöjans

¹⁸ Jonas Otterbeck, ”Skolan, islam och muslimer”, red Ingvar Svanberg, David Westerlund, *Blågul islam? Muslimer i Sverige*, 1999

¹⁹ Jonas Otterbeck, *Islam, muslimer och den svenska skolan*, 2000

²⁰ Christer Hedin, *Islam och västerlandet – möten, myter och motsättningar*, 2006

betydelse enligt Koranen, men även för att få hjälp med att tolka de citat som vi använt ur Koranen.²¹

Boken *99 frågor om Islam* har uppkommit genom allmänhetens frågor som rör religionen Islam. Bokens redaktör Jan Hjärpe är med och svarar på 99 frågor som har med islam att göra. För vår uppsats har vi använt oss av kapitel 3 som tar upp manligt och kvinnligt. En av frågorna som var användbara för oss var vad som står om slöjan i Koranen. Boken var användbar men vi har varit väl medvetna om att det inte finns några givna svar när det kommer till att besvara frågor inom en viss religion. Samma fråga kan besvaras på många olika sätt, beroende på hur man exempelvis tolkar Koranen.²²

En annan bok som vi har använt är Elin Berge och Edda Mangas bok *Slöjor*. Boken består till största del av citat tagna ur intervjuer med muslimska kvinnor i Sverige. Intervjuerna genomfördes på olika platser i hela landet och i olika sammanhang. Bokens sista del består av historia kring slöjan och användandet av den. Citaten varvas med färgstarka bilder på personen som blivit intervjuad. Vi har valt att använda tre citat ur boken som passar till vår uppsats. Vi har även valt att använda boken som intresseväckare när vi intervjuat våra informanter.²³ Boken kan inte ses som forskningslitteratur, men vi har ändå valt att använda oss av den.

Vi har även använt oss av Pernilla Ouis och Anne Sofie Roalds bok *Muslim i Sverige*. Vi har valt att använda oss av boken trots vetskapen om att författarna har konverterat till islam och kan därför anses skriva ur ett inifrån perspektiv, vilket gör att boken inte kan ses som helt representativ. Ouis är föreläsare och skribent och konverterade till Islam 1986. Roald är i sin tur docent i religionshistoria med islamologisk inriktning. I deras bok *Muslim i Sverige* beskriver författarna muslimernas situation i västvärlden och speciellt i Sverige. Bokens syfte är att ge nya perspektiv på muslimers situation utifrån ett muslimskt synsätt.

3.2 Slöjans historia, tradition och bruk

Jan Samuelsson och Sanaa Fauzi som är författarna bakom boken *Kvinnornas islam* skriver utifrån ett normativt perspektiv. De menar att man historiskt sett i västerländsk litteratur kan se att den muslimska kvinnan har utmålats som ett offer, för männen eller för religionen

²¹ Christer Hedin, *Islam enligt Koranen*, 1996

²² Jan Hjärpe (red) *99 frågor om Islam*, 2004

²³ Elin Berge, Edda Manga, *Slöjor*, 2006

islam, detta frivilligt eller ofrivilligt. Det är inte förrän på 1600 talet som slöjan skildras i litteraturen. Men det dröjer ett århundrade innan islam förknippas med kvinnoförtryck i litteraturen. På något sätt symboliserar kvinnan nu det svaga inom religionen islam.²⁴

Idag förknippar vi slöjan med muslimer, men så har det inte alltid varit. Före 1800 - talet förknippades slöjan med de kristna Européerna. Först under den Europeiska kolonialmakten började slöjan associeras med muslimer. Det var under den här tiden man som muslim ville visa sitt kulturarv därför började man bära slöja, ett islamistiskt påbud samt ett uttryck för lokala seder.²⁵

Detta leder oss vidare till ett mer modernt synsätt på klädkoder. Hur man klär sig och hur man värderar vad som är acceptabelt är några företeelser som följer med när man emigrerar. Människan försöker generellt anpassa sig för att smälta in i det nya samhället. Männen klär sig oftast likt hur de andra klär dig i det nya landet. Medan kvinnorna däremot ofta kan känna ett socialt tryck på att klä sig anständigt och islamiskt korrekt. I vissa fall vill kvinnorna själva klä sig på ett visst sätt av religiösa skäl, vilket naturligtvis kan skilja sig åt mellan olika individer. Vidare så varierar kvinnans klädsel från land till land och beroende på vilka traditioner som finns i det specifika landet. Vanligt förekommande är att klädseln skall skilja gammal från ung, stadsbo från dem som bor på landsbygden samt sociala grupper.²⁶

Som nämnts ovan så var slöjan inte enbart en symbol för det muslimska om man ser på den ur ett historiskt perspektiv, för 150 år sedan bars den även av kristna, judar och drusiska kvinnor. Alla täckte de håret på snarlika sätt. Att kvinnan genom historien har burit slöja och skytt kroppen grundar sig i att kvinnans kropp har setts som erotisk, tillskillnad från mannens. Hår, nacke, byst och ögon har varit ett objekt för mannens fantasier. I många kulturer har det därför ansetts relevant att kvinnan klätt sig på ett sätt som inte frestar mannen.²⁷

Argumentet mot användandet av slöjan enligt Koranen är att texterna endast hänvisade till Muhammeds fruar. Kläderna hörde även hemma i en annan tid och i ett annat samhälle. Detta samhälle existerar inte längre idag och kan därför inte tillämpas. Idag skapar kvinnornas klädsel större debatt än vad mannens gör. Idag lever vi i ett mer självständigt samhälle och

²⁴ Jan Samuelsson, Sanaa Fauzi, *Kvinnornas islam*, 2005: 33

²⁵ Jan Samuelsson, Sanaa Fauzi, *Kvinnornas islam*, 2005: 97

²⁶ Jonas Otterbeck, *Islam, muslimer och den svenska skolan*, 2000:55

²⁷ Jan Hjärpe (red) *99 frågor om Islam*, 2004:57

valet av klädsel är en privatsak. ”Valet av religiösa kläder blir då uttryck för den enskildes tro, inte något som har med folksed att göra”.²⁸

Slöjan kan ses på många olika sätt beroende på var man kommer ifrån och vilken generation man tillhör. Slöjan representerar olika för olika individer beroende på bakgrund och tidigare erfarenheter. Nedan följer olika fakta kring slöjan ur olika perspektiv:

- Slöjan symboliserar inte bara religion utan även klass, ålder och civilstatus.
- I den Persiska kulturen bärs slöjan endast av kvinnor med hög status. Slöjan var förbjuden för de kvinnor som var prostituerade eller slavar.
- I antikens Grekland skilde man på hushåll och politisk gemenskap. För att hålla kvinnorna utanför det offentliga rummet lät man dem bära slöja, för att skilja dem från männen.
- I Indien har slöjan olika färger för att visa vilket stadium i livet man befinner sig i.
- I Västeuropa symboliserar den vita brudslöjan oskuld.²⁹

I Christer Hedins bok *Islam och västerlandet, möten, myter och motsättningar* tar han upp att hårets betydelse i olika länder generellt förknippas med sexualitet. Stort hårsvall kan sägas betyda potens och tillgänglighet. Inom judendomen förekommer det att kvinnorna bär peruk över sitt egna hår. I vissa fall rakar de till och med av håret och bär endast peruk. Inom kristendomen har man under en period av historien ansett att kvinnan inte bör klippa håret utan istället ha det uppsatt i en knut i nacken. Kristna kvinnor har även haft en sjal runt håret som ett tecken på kyskhet. Slöjan kan förknippas med religiös tillhörighet men detta är inte den ursprungliga innebörden. Nedan följer slöjans betydelse i olika länder:

- Muslimer i Iran använder sig av något som kallas chador³⁰ som traditionellt kvinnoplagg
- I Afghanistan bärs i regel burka.

²⁸ Jan Hjärpe (red) *99 frågor om Islam*, 2004:58

²⁹ Elin Berge, Edda Manga, *Slöjor*, 2006:96-112

³⁰ Chador – ett halvcirkelformat tyg som bärs för att täcka hela. Kroppen <http://sv.wikipedia.org/wiki/Chador>
14/12-09 kl:11.19

- I Indonesien – det land som har flest muslimer inom sina gränser, där täcker kvinnorna i regel inte sitt hår.³¹

Detta visar att religionen inte själv förmår att införa en sådan klädsed, det krävs mycket mer än så. Sjalen eller slöjan kan därmed bli viktig för muslimska kvinnor för att visa sin tillhörighet i de länder där andra religiösa traditioner förekommer som till exempel i Sverige.

I Sverige finns det även många muslimska kvinnor som inte bär slöja. Endast ett fåtal ser det som en plikt att bära slöja. Men det är oftast de som bär slöja som märks mest vilket kan leda till att människor får en skev bild av slöjan. De som bär slöjan hävdar nämligen att det är ett religiöst krav.³²

Det är inte enbart slöjan som kan användas för att symbolisera en religion eller tro, även håret kan ha en symbolisk betydelse. Till exempel så klipper inte manliga sikhers håret, de har det som en lejonliknande man som de virar upp i en turban. Detta är ett viktigt identitetstecken. Rastafari anhängare har dreadlocks som en hyllning till lejonet av Juda, kejsare Hailie Selassie. Buddhistmunkar rakar av sig håret för att visa att de inte bryr sig om sitt utseende. Men även för att visa att de inte har någon sexuell begäran. Skägg symboliserar ålderdom, mognad och livsvisdom. Enligt haditherna bar Muhammed skägg.³³

På senare år har det vuxit fram en ny tradition för hur muslimska kvinnor bör klä sig. Denna nya klädsel består av en dräkt som är lång, rak och icke åtsittande. Den består även av en slöja som täcker hår, nacke, skuldror och byst. Ansikte och händer behöver inte täckas. Denna klädsel fungerar som en markör för den muslimska identiteten. Enligt Koranen och haditherna, som är berättelserna om hur Mohammed levde, stämmer denna ”nya” klädsel väl överens med vad som står i dessa heliga skrifter. Koranens texter kan tolkas på många olika sätt och det kan även tolkas om vem texterna riktar sig till. När det gäller klädfrågan kan man antingen tolka texterna som att de endast är riktade till Muhammeds fruar eller att de är riktade till alla världens muslimska kvinnor. Det sägs att kvinnan skall dölja sin skönhet för att inte fresta mannen. De skall inte framhäva sina kroppar med kläder och smycken och de skall därför täcka sig från axlarna och ner till fötterna, samt håret. Men det är inte bara kvinnorna som skall tänka på att klä sig korrekt, även männen har klädregler som de bör följa.

³¹ Burka – ett ytterplagg som täcker hela kroppen och ansiktet, inklusive ögonen.

http://sv.wikipedia.org/wiki/Burka_14/12 - 09 kl:11.30

³² Christer Hedin, *Islam och västerlandet – möten, myter och motsättningar*, 2006:164

³³ Christer Hedin, *Islam och västerlandet – möten, myter och motsättningar*, 2006:165

De bör bära löst åtsittande kläder som täcker partiet mellan naveln och knäna. Även för männen förekommer det huvudbonader.³⁴

Den muslimska kläddräkten för kvinnor uppfattas av en del människor som ett kvinnoförtryck. Men Otterbeck menar att det inte är så enkelt som att bara säga att de muslimska kläderna bidrar till ett kvinnoförtryck. Kläderna är ofta starkt religiöst förankrade hos individen som bär dem. Otterbeck menar därför att det är fel att säga att huvudduken i sig utgör ett förtryck.³⁵

Anne Sofie Roald ställer sig frågan varför det skall vara någon skillnad på om en nunna bär slöja eller om en muslimsk kvinna gör det? En nunna som bär slöja förknippas ofta med fromhet medan en muslimsk kvinna som bär det associeras med kvinnoförtryck och politisk manifestation. Muslimska kvinnor kan uppfattas som provocerande mot samhället då de kan ses som en förrädare till kvinnokampen. Men även då de går emot strömmen genom att gå emot samhällets sociala och politiska ideal. I Sverige ses religionen av majoriteten som en privatsak och skall därför inte synas. Den muslimska kvinnan som bär slöja syns, och kan därför uppfattas som en provokation.³⁶

Inom kristendomen finns det religiösa skrifter som indikerar på att kvinnan bör bära slöja, vilket dock blivit allt mer ovanligt och förekommer idag endast i speciella religiösa grupper så som amishgrupper i USA. Enligt den svenska etnologen Pia Karlsson så har kvinnor i Sverige tidigare burit huvudduk och då hade det med status att göra. Kvinnorna i de lägre klasserna fick inte bära huvudduken. Huvudduken kunde bestå av olika färger, beroende på om man var gift eller ogift. På 1800- talet var kvinnans hår en sexsymbol och skulle därför skyllas. Ända fram till 1950- talet var det vanligt att kvinnan bar en sjal eller en hatt.³⁷

3.3 Slöjan enligt Koranen

Samuelsson skriver att Mohammed som anses av troende muslimer, vara Guds profet, levde efter Koranen. Aisha, en av Mohammeds fruar sade att hela hans syn på livet påverkades av vad som stod skrivet i Koranen. Något som anses vara speciellt med Muhammed var hans sätt att behandla kvinnor. Han ska ha varit väldigt bra och rättvis mot kvinnorna och därför har

³⁴ Jonas Otterbeck, *Islam muslimer och den svenska skolan*, 2000:56

³⁵ Jonas Otterbeck, *Islam muslimer och den svenska skolan*, 2000:57

³⁶ Anne Sofie Roald, Pernilla Ouis, *Muslim i Sverige*, 2003: 189

³⁷ Anne Sofie Roald, *Muslim i Sverige*, 2003: 197-198

idag många kvinnor honom som förebild. Muhammeds första fru, Khadija, sägs ha varit mycket speciell för profeten och så länge som hon levde tog profeten inte fler fruar. Hon sägs ha stöttat och trott på honom. Muhammeds senaste fru Aisha ska ha berättat att profeten sagt att Khadijas kärlek var en gåva från Gud. Troende muslimska män och kvinnor tolkar koranen på olika sätt. En del kvinnor menar att de bär slöja för att Koranen säger att de skall göra det. Andra använder inte slöja just för att de inte anser att det står i Koranen. Koranen ger inget entydigt svar om hur män och kvinnor bör klä sig utan uppmanar snarare den muslimska befolkningen att klä sig anständigt.³⁸

Profet, säg till dina hustrur och döttrar och de rättrognas kvinnor, att de svepa sina kläder omkring sig! Detta är det bekvämaste sättet för dem att bli igenkända, så att de ej förorättas; ja, Gud är överseende och barmhärtig. (Sura: 33:59)

Här uppmanas profeten att säga till sina fruar, döttrar och de andra troende kvinnorna att svepa in sig i hijab, för att de skall kännas igen. Hijab används idag både som beteckning för huvudduken och den islamska dräkten.³⁹

I Sura 33:53 kan man tolka att hijab syftar på kvinnans klädsel. I Suran syftar hijab på en skärm som Muhammeds fruar skulle stå bakom när de talade till andra män. Muhammeds fruar har senare fungerat som ett ideal och deras klädsel har försökts efterföljas av andra muslimska kvinnor. Söker man efter svar i Koranen på hur man som kvinna skall klä sig stöter man på problem, då det endast står att man skall skyla barmen. Det står inte något om några andra kroppsdelar, färger eller material. Vill man få tydligare svar bör man därför vända sig till andra religiösa texter så som haditherna, berättelser som handlar om hur Muhammed och hans anhängare levde och agerade. I haditherna kan man läsa om en rad förhållningssätt både för män och för kvinnor. Bakgrunden till klädföreskrifterna tros vara att kvinnan kan fresta mannen. Det står inte i första hand att mannen bör undvika att bli frestad av kvinnan, det står att det är kvinnans uppgift att inte fresta mannen. Det finns texter i Koranen som bekräftar uppgifterna om att kvinnan bör skyla sig i manligt sällskap. I Sura 24:31 uppmanas den troende kvinnan att inte visa sina behag för vissa män och kvinnor, de bör täcka sin barm.

Säg också till de rättrogna kvinnorna, att de behärska sina blickar och akta sin lem och ej visa sina behag undantagandes vad som alltid är synligt därav! Och de må kasta sin slöja över sin barm och

³⁸ Jan Hjärpe (red) *99 frågor om Islam*, 2004:52

³⁹ Jan Hjärpe (red) *99 frågor om Islam*, 2004:53

ej visa sina behag annat än för sina män eller sina fäder eller sina mäns fäder eller sina söner /.../
(Sura 24:31)

Hur man väljer att se på klädfrågan beror helt enkelt hur man väljer att tolka Koranen. Beroende på vem och under vilken tid Koranen har översatts i, påverkar resultatet och synen på kvinnans klädsel.⁴⁰ Den senaste Korantolkningen i Sverige gjordes av Muhammed Knut Bernström och han betonar just detta att Koranen är oöversättlig och att det bara är en tolkning av originaltexten.⁴¹

Amina Wadud, professor i Islamic Studies vid Virginia Commonwealth, har skrivit *Quran and Woman*, där hon skriver om koranen ur ett kvinnoperspektiv.⁴² Wadud menar att nästan alla tolkningar som finns av koranen är gjorda av män, men både män och kvinnor tycks vara överens om att det som står i Koranen är Guds ord. Detta gör Koranen som sådan till Guds verk, men viktigt är att tolkningarna är gjorda av människor, mer bestämt av män. Wadud menar även att kvinnan aldrig utpekas som ond i Koranen, eller att hon på något sätt vill leda männen till ondska.⁴³

De tolkningar som gjorts av Koranen är utförd från ett maktperspektiv som utgår ifrån männens position manliga och har på så sätt försvagat kvinnans position. Under profeten Muhammeds tid var det bara obligatoriskt för profetens fruar att bära slöja. Vissa har tolkat detta som att av respekt för profetens kvinnor så bör alla muslimska kvinnor bära slöja, detta trots att det står uttryckligen i Koranen att Muhammeds kvinnor inte är som alla andra. ”Hustrur till Vår Profet! Ni skiljer er från alla andra kvinnor...” (Koranen 33:32). Slöjbärandet har för muslimer såväl som för icke muslimer blivit en symbol för islam, när denna tradition har vuxit.⁴⁴

3.4 Muslimska kvinnor i Sverige

Fauzi berättar i boken *Kvinnornas Islam* om hur hon flydde från Irak på grund av att hon inte längre var fri att utöva sin religion på sitt eget sätt. Hon beskriver tiden när hon fyllt tretton år och bestämt sig för att bära traditionella islamiska kläder så som slöja och heltäckande kläder som kallas *jilbab*. Varken hennes mamma, syster eller kvinnor i hennes närhet bar slöja. Trots

⁴⁰ Jan Hjärpe (red) *99 frågor om Islam*, 2004:54

⁴¹ Jan Hjärpe (red) *99 frågor om Islam*, 2004:55

⁴² Oxford University Press 1999

⁴³ Jan Samuelsson, Sanaa Fauzi, *Kvinnornas islam*, 2005: 27-30

⁴⁴ Jan Samuelsson, Sanaa Fauzi, *Kvinnornas islam*, 2005: 175

att hon var den enda i sin klass som bar islamiska kläder var hon inställd på att fortsätta även då hon av lärarna fick höra att hon skulle ta av sig slöjan. De var fem tjejer på skolan som valt att bära slöja, vilket gjorde att de blev bevakade av spioner på skolan. De misstänkte att de representerade det islamiska partiet, *Hezbi Dawa*, trots att Sanaa själv är sunnitisk muslim. I skolan blev de bevakade och så fort Sanaa befann sig ute i staden blev hon förföljd av underrättelsetjänstemän. Detta plus andra faktorer gjorde att Sanaa valde att hoppa av skolan och lämna landet.⁴⁵

Jan Samuelsson menar att muslimska kvinnor bosatta i Sverige känner klämda mellan muslimska män, västerländska feminister och den hotbild som media målar upp av islam. Det tycks finnas en vilja från allmänheten att rycka slöjan av de muslimska kvinnorna, vilket delvis kan skyllas på medierna. Att försöka legitimera detta med att säga att slöjan är ett sorts kvinnoförtryck, är enligt Samuelsson enbart en täckmantel. Detta att de skulle av muslimska män vara tvingade att bära slöja är något som är högst förolämpande för den muslimska kvinnan. ”Vi väljer själv” är ett budskap man vill förmedla till svensk allmänhet. Idag ses slöjan som den främsta symbolen för islam, i alla fall bland Europeiska icke-muslimer. Följaktligen blir det denna symbol folk rasar emot.

Vidare säger Samuelsson att man kan se på slöjan ur två perspektiv, det dramatiska perspektivet där slöjan ses som ett uttryck för samhällsordningen. Ur det andra perspektivet är slöjan inte mer än ett stycke tyg som täcker håret. Samuelsson menar att det är ett klokt val att argumentera för slöjan med hjälp av det mer avdramatiserande perspektivet att se på slöjan. Detta då islam har en stark hotbild här i Europa.⁴⁶

Samuelsson har till sin bok intervjuat ett antal muslimska män bosatta i Sverige för att ta reda på vad som är viktigt när de väljer hustru. Olika faktorer kan vara släktskapsförhållanden, vänskapsband, ekonomiska faktorer, föräldrarnas åsikter, kvinnans utseende, hennes egenskaper, livsstil, sociala anseende och om hon tidigare varit gift, med andra ord om hon är oskuld. Även om hon har barn från tidigare äktenskap, hennes nationella, etniska, religiösa bakgrund samt hennes inställning till polygami.⁴⁷ Valet av hustru påverkas till viss mån av skönhetsideal, men olika sociala omständigheter spelar en viktig roll.⁴⁸ En av frågorna

⁴⁵ Jan Samuelsson, Sanaa Fauzi, *Kvinnornas islam*, 2005: 18-20

⁴⁶ Jan Samuelsson, Sanaa Fauzi, *Kvinnornas islam*, 2005: 21

⁴⁷ Jan Samuelsson, Sanaa Fauzi, *Kvinnornas islam*, 2005: 141

⁴⁸ Jan Samuelsson, Sanaa Fauzi, *Kvinnornas islam*, 2005: 144

Samuelsson ställde i sin intervju var: *Hur viktigt är det för dig att den kvinna du skall gifta dig med bär slöja?* Alla tretton män som blev intervjuade svarade att detta var viktigt. Men många av de intervjuade menade även att bönen var viktigare än slöjan. En man sa ”Jag, personligen tycker att min hustru skall bära slöja. Det är ett sätt att skydda henne från det öppna samhället här i Sverige”.

Några fler citat som presenteras av Samuelsson: ”Muslimska kvinnor själva har fått intrycket att schalen skulle vara absolut avgörande. Det beror på den uppmärksamhet icke-muslimer ägnar åt schalen.” ”Det är viktigt att kvinnan är kysk. Slöja är ett tecken på kyskhet. Det är viktigt för mig att min frus skönhet är tillgänglig bara för mig och inte för andra män.” Frågan ställdes även om hur männen skulle se på att deras hustru slutade bära slöja under äktenskapet, på detta svarade de flesta att det är viktigare att hon ber. Men vissa säger att det skulle leda till en oundviklig skilsmässa. Religionen måste gå före kärleken menar vissa och slöjan är en del av islam.⁴⁹

Nedan följer en berättelse av en ung tjej, Siima 15 år, om den första tiden i skolan efter att hon valt att bära slöja. Siima är dotter till Jan Samuelsson och Sanaa Fauzi.

Hon säger att det var som att börja ett nytt liv och att hon nu var mer invandrare än tidigare. Det första hon möts av i första dagen i skolan är en lärare som säger – Men ta av dig den där! En klasskamrat frågar varför hon har en bordsduk på huvudet och en annan sa: får du stryk av din mamma ifall du inte har den där? Lärare ställer frågor som: är det någon som tvingat dig till det här? Svaren till detta blir att det är hennes eget val då det står i Koranen att den troende kvinnan skall bära slöja, men att det sen är upp till kvinnan om hon vill bära slöja eller inte. Lärarna verkade inte riktigt tro på detta, men nöjde sig.⁵⁰

Elin Berge och Edda Manga som skrivit boken *Slöjor* har rest runt i Sverige och besökt moskéer samt andra samlingsplatser, detta för att intervjua muslimska kvinnor om slöjan.

Intervjuerna resulterade i en bok bestående av citat och foton. Nedan följer ett urval av dessa.

En kompis som inte är muslim är helt besatt av sin keps. Hon har den på sig hela tiden. Hon brukar fråga mig om sjalen. Jag frågade henne om hon skulle kunna tänka sig att vara utan sin keps: Nej,

⁴⁹ Jan Samuelsson, Sanaa Fauzi, *Kvinnornas islam*, 2005: 145-147

⁵⁰ Jan Samuelsson, Sanaa Fauzi, *Kvinnornas islam*, 2005: 161- 162

jag skulle känna mig naken, sa hon. Samma här, sa jag. Och då förstod hon. (Sanaa 19 år, Örebro, studerar)⁵¹

Sjalen är det som skiljer oss från andra. Den visar att vi är muslimer. Det är jätteviktigt att folk ser att jag är muslim. Folk ser olika ut. Muslimer har sjal, kristna har kors. (Suada 18 år, Stockholm, studerar på omvårdnadsprogrammet) ⁵²

Det handlar om identitet. Att bära slöja är att våga uttrycka det man känner innerst inne. Att stå för sina åsikter, som en punkare eller vad som helst. I Sverige har man det svårt som muslim. Då blir man extra envis. Spottar de efter mig tar jag på mig ett lager till. Esma 24 år, Stockholm, studerar till lärare och arbetar som lärarvikarie. ⁵³

Citaten visar på hur några muslimska tjejer ser på slöjan. Boken skildrar unga medvetna muslimska kvinnor som valt att bära slöja trots samhällets värderingar.

3.5 Slöjan i skolan

Det finns en del kritik riktad mot det svenska skolväsendet bland muslimerna i Sverige. Det som kritiken riktar sig mot mest är följande:

- I religionsundervisningen vill man ha mer och en annorlunda utformad undervisning om islam. Undervisningen bör ske av en som är muslim.
- Sexualundervisningen: Detta bör inte ske i skolan utan snarare i hemmet. Många muslimska föräldrar är rädda att deras barn ska påverkas av svenska barns och lärares attityder till sex och samlevnad.
- I idrotten, här vill man skilja på killarna och tjejerna, och man vill att de muslimska barnen ska skylla sig med kläder, vilket blir svårt vid idrotten och vid duschen efteråt.⁵⁴

Dessutom menar vissa muslimska föräldrar att det råder en dålig ordning i de svenska skolorna. De tycker att det är konstigt att svenska lärare inte skickar ut stökiga elever och

⁵¹ Elin Berge, Edda Manga, *Slöjor*, 2006:70

⁵² Elin Berge, Edda Manga, *Slöjor*, 2006:72

⁵³ Elin Berge, Edda Manga, *Slöjor*, 2006: 94

⁵⁴ Jan Samuelsson, *Islam i Sverige, Nutid och framtid*, 1999: 112-114

menar att denna ordning kan vara traumatiskt för vissa av de muslimska barnen som eventuellt har en bakgrund av krigssituationer bakom sig.⁵⁵

Det finns vissa områden inom skolan där en del av de muslimska föräldrarna vill att deras barn ska särbehandlas, det kan gälla maten som serveras eller bärandet av speciella kläder under idrotten. De har velat att barnen ska kunna vara lediga under de två stora muslimska högtiderna, kunna utföra tidebönen och att barnen slipper delta i kristna ritualer som lucia och skolavslutningar. De vill även att barnen slipper viss undervisning, som samlevnadsundervisning, religionskunskap, musik, historia, Darwins utvecklingslära, Big Bang teorin och idrott, speciellt simning.⁵⁶

”Idag beskrivs skolan som konfessionslös och mångkulturell.”⁵⁷ Skolan ska vara för alla och inte diskriminera någon, varken pga. religioner eller kulturer. Det man inte kan kompromissa om är demokratin eller att skolan ska vara jämlik. Förutom detta ska skolan se till individens bästa. I september år 1974 beslutades det om att muslimska barn kan befrias från religionsundervisningen, detta togs dock bort 1996 med argument om att skolan är konfessionslös.⁵⁸

⁵⁵ Jan Samuelsson, *Islam i Sverige, Nutid och framtid*, 1999: 112-114

⁵⁶ Jonas Otterbeck, ”Skolan, islam och muslimer”, Ingvar Svanberg (red) David Westerlund, *Blågul islam? Muslimer i Sverige*, 1999: 166

⁵⁷ Jonas Otterbeck, ”Skolan, islam och muslimer”, Ingvar Svanberg (red) David Westerlund, *Blågul islam? Muslimer i Sverige*, 1999: 158

⁵⁸ Jonas Otterbeck, ”Skolan, islam och muslimer”, Ingvar Svanberg (red) David Westerlund, *Blågul islam? Muslimer i Sverige*, 1999: 158-159

4. Resultat

Nedan följer resultatet från våra två gruppintervjuer. Resultatet innehåller ingen analytisk del utan är en sammanfattning av vad informanterna har svarat under intervjuerna. Vi har valt att följa Trosts teori när det kommer till att citera informanterna i vår resultatdel. Trost menar att talspråk och det skrivna språket är två olika språk och anser därför att det är en smaksak om man väljer att citera ordagrant eller inte. Vidare skriver Trost att det till och med kan vara oetiskt att citera informanters talspråk rakt av.⁵⁹ Analys och diskussion presenteras efter resultatet.

Intervju med tre tjejer med muslimsk bakgrund

Vi börjar med att fråga om någon av tjejerna anser sig vara religiös. På den frågan svarar en av informanterna att hon är lite religiös. Med det menar hon: ”Alltså inom islam är det så att man fastar en viss tid, så jag brukar göra det. Men jag ber inte fem gånger om dagen som man skall göra... Jag är inte så jättereligiös men jag äter inte griskött...” En av de andra informanterna svarar att hon också var religiös men att hon inte fastar eftersom hennes mamma inte tycker att hon skall göra det då hon spelade fotboll. Däremot fastar hennes föräldrar. Den tredje informanten är alevit⁶⁰ och berättar att hennes föräldrar fastar men inte lika många dagar som muslimerna. Informanten själv fastar inte, men kan tänka sig att göra det när hon blir äldre. Förutom fastan firar alla informanter Bayram⁶¹. De beskriver denna högtid som en stor fest där släkt och vänner samlas för att utbyta presenter och äta god mat. De tre informanterna ser alla fram emot denna högtid.

Vidare frågar vi om någon av informanterna bär slöja? På frågan om slöjanvändandet svarar alla informanter nej. Men i två av informanternas familjer bär deras kvinnliga släktingar slöja, samt deras mödrar. En av informanterna har själv funderat på om hon skall börja bära slöja när hon blir äldre. ”Det är alltså så att man brukar fundera på det när man är muslim och blivit äldre. Det är kanske något jag kommer att göra i framtiden, men inte nu.” De två andra informanterna har inte tänkt börja bära slöja i framtiden. Ingen av informanterna känner någon press från familjen att börja använda slöja. Alla tre säger att de själva får välja om de skall göra det. Informanten som spelade fotboll stötte på problem när det kom till att övertyga

⁵⁹ Jan Trost, *Kvalitativa intervjuer*, 2005:134

⁶⁰ Alevit är en inriktning inom Islam och tillhör sufismen. De flesta Aleviter kommer ifrån Turkiet. Wikipedia 091208, kl.13:14

⁶¹ Bayram – Turkisk benämning på en muslimsk festlighet som varar i elva dagar och infaller efter fastan.

föräldrarna till att fotboll var en sport även för tjejer och inte bara för killar. Informanten säger att när de väl hade accepterat att hon spelar fotboll tyckte föräldrarna inte att det var någon fara att informanten inte bar slöja.

På frågan om vad slöjan symboliserar för tjejerna svarar en av informanterna att slöjan har med religionen att göra. Hon menar att man som kvinna skall täcka sitt hår. Informanten tycker att det är viktigare att göra det i ett muslimskt land än att göra det i Sverige. En av de andra informanterna säger att kvinnan inte får visa sitt hår för någon annan man än sin egen. Alla tre informanter tycker att detta är lite för strängt. En av informanterna säger: ”Jag tycker att kvinnan borde få välja själv vad hon vill göra. Det skall inte vara någon annan som väljer det åt en.” De övriga informanterna instämmer på det påståendet.

En annan fråga som ställs är om det finns någon på skolan som bär slöja? Två av informanterna vet att det finns en tjej på skolan som bär slöja ibland. En av informanterna tycker inte att man kan välja att ibland bära slöja och ibland välja att inte bära den. ”Om man skall bära slöja så skall man ju göra det hela tiden. Om man skall följa religionen så skall man bära slöja hela tiden.” De andra två informanterna håller inte riktigt med om vad den första informanten säger, de menar att tjejen i fråga inte använder slöja enbart av religiösa skäl, utan att hon kanske bara vill testa att bära slöja en viss tid. Men den första informanten som inte tycker att det är okej att bära slöjan bara ibland säger att ”Man får ju göra ett val.”

Kan man jämföra kepsanvändande med slöjan undrar vi vidare och på den frågan svarar alla informanterna enhälligt nej. En av informanterna menar att: ”keps är ju inget som finns med i en religion. Men slöjan är ju en del av Islam.” En av de andra håller med informanten och tycker inte att man kan jämföra kepsen med slöjan. Vidare menar informanten att keps är något självvalt, så är kanske inte alltid fallet med slöjan i alla familjer. Det förekommer säkert föräldrar som vill att deras döttrar bära slöja, trots att döttrarna inte vill det, menar informanten.

En annan fråga som ställs är om tjejerna tycker att skolan skall kunna förbjuda slöjan under skoltid? Alla informanterna tycker att detta inte är skolan sak att avgöra. Vidare menar informanten att det har med religionen att göra och inte med skolan. En av informanterna gör även en jämförelse med hur det skulle vara för en svensk att flytta till ett muslimskt land och informanten beskriver detta på följande sätt: ”Det är ju typ som om en svensk skulle flytta till ett muslimskt land och man förbjöd svensken att äta griskött, och det går ju inte, liksom” En

av de andra informanterna tycker att lärare och elever på en skola fick acceptera om en muslimsk flicka väljer att bära slöja.

Tror då informanterna att det finns problem men att bära slöja? En av informanterna tror att det kan finnas problem, men kan inte definiera vilka. En av de andra informanterna menar att rasister kanske har problem med att kvinnor bär slöja. Den tredje informanten som har släkt i Turkiet berättar att den Turkiska regeringen har varit emot att kvinnor bär slöja och att det har blivit svårare för kvinnorna som väljer att bära slöja att utbilda sig och få jobb. En av de andra informanterna tror att det kan vara på ett liknande sätt i Sverige. Att det inte är helt lätt för en muslimsk kvinna att få jobb om hon bär slöja. Men informanten påpekar även att det antagligen är svårt att få jobb om du är invandrare i Sverige. Informanten menar att svenskarna kanske inte gillar invandrare och att det är därför som de inte får några jobb. En av de andra informanterna fyller i påståendet och menar att det kanske inte alltid lämpar sig att bära slöja i det arbete man utför. Informanterna är eniga om att problemet inte sitter i slöjan utan att det bottnar i en rädsla för det okända och för en religion som man inte är så bekväm i.

Vi vill även undersöka om informanterna tror att tjejer och killar ser olika på bärandet av slöjan? Alla tre informanter är överrens om att det finns en skillnad i hur slöjan uppfattas beroende på om man är tjej eller kille. En av informanterna menar att tjejer på ett annat sätt accepterar slöjan än vad killarna gör, i alla fall i en viss ålder. En av de andra informanterna tror att det kan bero på att killarna inte behöver bära slöjan själva och kan därför inte sätta sig in i hur det känns att behöva bära slöja. En av de andra informanterna tycker att: ”Om tjejer skall få bära slöja så borde ju killarna också få göra det, det är ju samma religion. Om en tjej inte skall få visa håret, så skall inte en kille heller få göra det.” De andra två informanterna håller med om påståendet.

Vi läster även upp ett citat ur boken ”*Slöjor*” om en flicka som är trött på att vara utseendefixerad och väljer därför att bära slöja. Citaten lyder på följande sätt:

Jag har inte slöja för att det är religiöst. Det är frihet. Förut var jag väldigt utseendefixerad. Kvinnan har mycket press på sig idag. Hon ska se ut på ett visst sätt och slita som en man på jobbet. Hon får inte den värdighet hon förtjänar som kvinna. TV, reklam, modet ändras hela tiden. Man blir fast i det. Ser man inte ut på ett visst sätt blir man inte accepterad. Jag var så, tyvärr. Man talar mycket om jämställdhet, men man har glömt naturen. En kvinna är speciell. Gud har gett oss

en skönhet som vi måste skydda. En förebild för oss muslimska kvinnor är Maria, Jesus mor. Hon var troende, ren och kysk. Det är så vi vill vara, inte en köttbit på marknaden.⁶²

Efter det vill vi veta vad informanterna tycker om citatet? En av informanterna håller med om vad tjejen säger i citatet. Informanten tycker att pressen på kvinnan i samhället har förändrats, att den har blivit större. Vidare menar informanten att killarna inte alls har samma press som tjejerna och att man som tjej är mer utsatt. En av de andra informanterna menar att inte alla är utseendefixerade. Självsäger informanten: ”Jag bryr mig inte så mycket om det. Visst vill man vara fin och så ibland. Jag brukar gå osminkad.”

Ännu ett citat från en tjej som jämför sitt slöjanvändande med bästa kompisens kepsanvändande. Hon menar att hon känner sig naken utan sin keps, det samma gäller tjejen som väljer att använda slöja.

En kompis som inte är muslim är helt besatt av sin keps. Hon har den hela tiden. Hon brukar fråga mig om min sjal. Jag frågade henne om hon skulle kunna tänka sig vara utan sin keps: Nej, jag skulle känna mig naken, sa hon. Samma här, sa jag. Och då förstod hon.⁶³

Vad tycker ni om detta citat, undrar vi igen. Två av informanterna håller med det som citerats och tycker att jämförelsen är bra. Den tredje informanten tycker att det är svårt att jämföra kepsen med slöjan. Informanten menar att man bör acceptera den som väljer att bära slöja. ”Man kan ju inte vara emot den som bär slöja.”

Vidare frågar vi hur informanterna tror att folk skulle reagera om de börjar använda slöja? På detta svarar en av informanterna att hon tror att folk skulle tycka det vore konstigt eftersom de tidigare valt att inte bära slöja. En av de andra informanterna tror att folk skulle börja skratta, men menar vidare att man skall vara den personen man vill vara och strunta i vad andra tänker och tycker. Informanten menar att folk får acceptera ett sådant val och inte skratta eller reta den personen som väljer att bära slöja.

⁶² Berge, Elin & Manga Edda, *Slöjor*, 2006:57

⁶³ Berge, Elin & Manga Edda, *Slöjor*, 2006:70

Intervju med tre tjejer med icke muslimsk bakgrund

Frågorna vi ställer till denna grupp anpassas till informanternas bakgrund. Vi inleder intervjun med att fråga informanterna om någon av dem ser sig själv som religiös. På detta svarar två av informanterna nej och den tredje säger ”det beror på vad man menar med religiös”. Informanten beskriver religiös som någon som går i kyrkan varje söndag. Informanten menar då att hon snarare är troende än religiös. Vidare säger informanten att hon tror på Gud, och att hon visar detta genom ”att vara en så bra människa som möjligt.”

Nästa fråga berör ämnet slöjan och vad informanterna har för associationer till den. En av informanterna säger: ”Jag tror att muslimer använder den, alltså de som är jättereligiösa. Eller det finns ju de som är religiösa och inte använder slöja. Det är ju från olika personer.” En av de andra informanterna tror att slöjan används för att muslimer inte skall ses som en sexsymbol. Den tredje informanten fyller i ”det är bara mannen som ska se.” De andra informanterna håller med om detta.

Vidare vill vi veta vad informanterna tycker om detta och till en början är informanterna tveksamma. En av informanterna tycker inte om det medan en av de andra tycker att det är upp till var och en. ”Alltså om man själv väljer att ha det så är det helt okej.” Den tredje informanten menar ”vill man ha det och man tror på det så ska man ha det.”

Vi frågar sen om informanterna tycker att man kan jämföra slöjan med kepsen och på detta svarar en av informanterna att kepsen inte är något man växer upp med men att man gör det med slöjan. De andra två informanterna menar att det handlar om kultur inte om mode. Ingen av informanterna tycker att skolan skall kunna förbjuda muslimska tjejer att bära slöja i skolan. Informanterna tycker detta för att valet att bära slöja har med familj och släkt att göra och inte med skolan. Vidare säger informanterna att skolan inte heller skall kunna förbjuda kepsen och att på deras skola är kepsen tillåten men inte under lektionstid. Och detta tycker informanterna är bra.

Har informanterna då stött på någon som bär slöja? Informanterna har inte sett någon bära slöja på skolan, men har sett kvinnor med slöja på staden. En av informanterna berättar att när hon ser någon bära slöja så tänker hon: ”Jag undrar hur deras hår ser ut.” En av de andra informanterna tror att hon ofta tänker fel, då hon tänker att det ofta är mannen som har tvingat

hennes att bära slöja. ”Men så behöver det inte alltid vara. Det kan ju lika gärna vara så att hon själv valt det.” Informanterna tror att detta är en vanlig tanke.

En följdfråga till detta blir om informanterna sett någon stöta på problem på grund av att de bär slöja och på det svarar informanterna enväldigt, Nej. En av informanterna säger ”Nej, jag tror att folk respekterar sånt.”

Tror då informanterna att killar och tjejer ser på slöjan på olika sätt? Två av informanterna tror att killar och tjejer inte ser annorlunda på slöjan. Den tredje informanten säger ”Alltså det beror på vad killen har för bakgrund tror jag. Om de är muslimer tycker de nog att det är normalt. Medan den som inte har sån bakgrund tänker nog att det är konstigt.”

Vi läser även upp ett citat ur boken ”*Slöjor*” för den här intervjugruppen, citatet handlar om en tjej som jämför sitt slöjanvändande med kompisens användande av keps.

En kompis som inte är muslim är helt besatt av sin keps. Hon har den hela tiden. Hon brukar fråga mig om min sjal. Jag frågade henne om hon skulle kunna tänka sig vara utan sin keps: Nej, jag skulle känna mig naken, sa hon. Samma här, sa jag. Och då förstod hon.⁶⁴

Vad tycker då denna intervjugrupp om detta citat? En av informanterna svarar: ”Slöjan är väl typ som en trygghet för dem.” En av de andra informanterna instämmer. Den tredje informanten säger ”De har ju växt upp med den, så det är något som tillhör dem.”

Nästa citat vi väljer att läsa för informanterna handlar om en tjej som tröttnat på sin utseendefixering;

Jag har inte slöja för att det är religiöst. Det är frihet. Förut var jag väldigt utseendefixerad. Kvinnan har mycket press på sig idag. Hon ska se ut på ett visst sätt och slita som en man på jobbet. Hon får inte den värdighet hon förtjänar som kvinna. TV, reklam, modet ändras hela tiden. Man blir fast i det. Ser man inte ut på ett visst sätt blir man inte accepterad. Jag var så, tyvärr. Man talar mycket om jämställdhet, men man har glömt naturen. En kvinna är speciell. Gud har gett oss en skönhet som vi måste skydda. En förebild för oss muslimska kvinnor är Maria, Jesus mor. Hon var troende, ren och kysk. Det är så vi vill vara, inte en köttbit på marknaden.⁶⁵

Reaktionerna på citatet blir: En av informanterna känner igen sig i att det är mycket press från massmedia angående utseendet medan en av de andra informanterna inte alls känner igen sig.

⁶⁴ Berge, Elin & Manga Edda, *Slöjor*, 2006:70

⁶⁵ Berge, Elin & Manga Edda, *Slöjor*, 2006:57

Två av informanterna tycker att det kan vara jobbigt att vara tvungen att se ut på ett visst sätt. Medan den tredje informanten svarar att hon ändå vill se ut på ett visst sätt och att detta är hennes eget val.

Vidare frågar vi informanterna om de tror att de som bär slöja tycker att det är bekvämt ur ett utseendeperspektiv. Två av informanterna tror att muslimer tycker att detta är skönt, medan den tredje informanten säger ” fast det är kul också att visa sitt hår om man gör det fint.”

Frågan ställs om informanterna tror att det finns muslimska tjejer som inte bär slöja för att de är rädda för vad andra ska tycka. På den frågan svarar informanterna att det finns det säkert. Vidare frågar vi informanterna hur de skulle reagera om någon klasskamrat skulle börja använda slöja i skolan. En av informanterna svarar att hon säkert hade reagerat, men att hon hade accepterat det. En av de andra informanterna säger att hon först hade tyckt att det vore konstigt men att hon efter hand hade vant sig.

5. Analys och diskussion

Nedan analyseras vårt resultat med hjälp av vår bakgrundslitteratur. Vi kommer även att diskutera resultatet med hjälp av uppsatsen som helhet. Kritisk metodanalys kommer att tas upp i nästa kapitel. Analysen och diskussionens syfte är att se om det finns skillnader och likheter mellan de två informantgrupperna. Vi undersöker även hur detta förhåller sig till tidigare forskning samt relevant litteratur. Frågorna som ställs i de två olika informantgrupperna ser inte identiska ut på grund av att slöjan som symbol tillfaller den ena gruppen mer än den andra. Frågorna återges inte heller i den följd som i intervjuerna.

Vårt syfte är att undersöka hur sex elever på högstadiet förhåller sig till slöjan. Vad representerar egentligen slöjan för dem? Hur skiljer sig deras åsikter åt beroende på vilken religiös, kulturell eller etnisk bakgrund de tillhör? Hur kan man tolka vad som står i Koranen om slöjan och vad säger skolan om användandet av slöja på skoltid?

Den första frågan som ställs är identisk för de båda grupperna. Den tar upp om informanterna anser sig vara religiösa. Det man kan få fram av informanternas svar är att båda informantgrupperna kan sägas vara sekulariserade på många sätt. Detta är vår egen tolkning alltså inget som informanterna sagt. Det som visar på att informanterna skulle vara sekulariserade är till exempel att en av informanterna med muslimsk bakgrund inte behöver

fasta eller bära slöja för sina föräldrar då hon spelar fotboll. Resultatet hade antagligen blivit annorlunda om vi istället valt att intervjua elever med en starkare religiös övertygelse. I den andra informantgruppen som består av tjejer med icke muslimsk bakgrund är det bara en som anser sig vara troende. Detta visar hon genom att vara en bra medmänniska, inte genom att besöka kyrkan regelbundet. Detta föder fram tankar hos oss om att religion idag blivit mer av en privatsak. Vilket gör att man även som troende inte nödvändigtvis behöver visa detta genom regelbundna kyrkobesök.

Nästa fråga vi ställer skiljer sig åt i formuleringen då frågan berör informanternas användande av slöja. Ingen av de sex informanterna bär slöja, men i informantgruppen med muslimsk bakgrund berättas om kvinnliga släktingar som bär slöja. En av informanterna har själv funderat på att börja använda slöja när hon blir äldre. Som vi har skrivit i bakgrundslitteraturen så kan det finnas svårigheter att börja bära slöja efter en tid. Jan Samuelsson och Sanaa Fauzi beskriver sin dotters val och kamp om att få bära slöja. De beskriver hur hon blev bemött både av lärare och av elever. Att detta skulle vara hennes eget val togs tveksamt emot av lärare och elever. Till de tjejer med icke muslimsk bakgrund ställs frågan om vad de vet sedan tidigare om slöjan. Det visade sig att dessa elever inte har någon direkt kunskap om slöjan, men att de har en del tankar om slöjan. De tror till exempel att muslimer som använder slöja är ”jättereligiösa” och de tror även att muslimer väljer att bära slöja för att inte ses som en sexsymbol.

Genom vårt empiriska material kan vi utläsa att de sex elever som vi valt att intervjua alla har åsikter om slöjan, men att förkunskaperna varierar från individ till individ. Att förkunskaperna är så svaga framförallt i informantgruppen med icke muslimsk bakgrund får oss som blivande lärare att fundera över om slöjan bör tas upp mer när man undervisar om islam.

Vidare kan vi konstatera att slöjans betydelse för informanterna med muslimsk bakgrund har en religiös koppling. I inledningen spekulerar vi kring om slöjan är viktigare i Sverige än i länder med islam som huvudreligion. Det vi får fram ur vårt empiriska material är att informanterna tror att det är viktigare att man täcker sitt hår i ett muslimskt land än i Sverige. Som vi har nämnt i vår kunskapsbakgrund så försöker människor generellt att smälta in i sitt nya samhälle, genom att anpassa sina klädval. Christer Hedin menar som det står ovan att hår i vissa länder kan förknippas med sexualitet. Även kristna kvinnor har genom historien burit sjal för att dölja håret. Vidare menar Hedin att slöjan kan bli viktig för muslimska kvinnor för

att visa sin tillhörighet i de länder där andra religiösa traditioner förekommer som i exempelvis Sverige.

Vi kan ur det empiriska materialet utläsa att åsikterna i de olika informantgrupperna inte skiljer sig avsevärt åt. Alla sex informanter har en sekulariserad syn på användandet av slöjan både inom skolan och utanför den. Efter utförandet av våra intervjuer har vi uppfattningen att problemet med slöjan snarare ligger hos den äldre generationen då vi upplever att samtliga informanter har en avslappnad attityd till slöjan. Detta kan vara ett steg i rätt riktning när det kommer till att få bort den negativa debatten om slöjan.

Nästa fråga vi ställer är om det finns någon i skolan eller om de stött på någon annan utanför skolan som bär slöja. De informanter med muslimsk bakgrund vet att det finns en tjej på skolan som bär slöja ibland. Detta verkar inte den andra informantgruppen ha kännedom om. Detta upplever vi som intervjuare vara märkligt då informanterna vistas på samma skola dagligen.

När det kommer till frågan om att bära slöja ibland eller inte alls, tycker informanterna med muslimsk bakgrund lite olika. En av informanterna tycker att man får göra ett val och hålla sig till det. Medan de andra tycker att det är okej att prova på det utan att göra ett definitivt val. Som vi har förstått det genom diskussioner med våra informanter så tas beslutet att bära slöja ofta senare i livet då man är mer mogen till att ta ett sådant beslut. Detta kan jämföra med konfirmationen som är en bekräftelse på dopet som skett i tidig ålder. Konfirmationen blir då mer ett eget val än dopet. Avvikelser förekommer säkerligen där föräldrar och släktingar påverkar beslutet.

I informantgruppen med icke muslimsk bakgrund har man stött på kvinnor med slöja på staden och när de sett detta har de tänkt ”Jag undrar hur deras hår ser ut.” Det visar sig även att en av informanterna har, som hon kallar det, förutfattade meningar om att kvinnor blir tvingade av sina män att bära slöja. Informanterna tror att detta är en vanlig tanke bland icke muslimer, men inser att deras tankar kan vara fel. Även om våra informanter inte är islamofober så tolkar vi ändå dessa tankar som något islamofobiska. Var dessa tankar kommer ifrån är svårt att säga men media kan vara en bidragande faktor till dessa rädslor. Media har som nämnts tidigare uppmärksammat den debatt som pågått i Frankrike, där det är förbjudet att bära religiösa symboler under skoltid.

Jonas Otterbeck skriver om den muslimska kvinnodräkten och att den av många människor uppfattas som ett kvinnoförtryck. Otterbeck menar dock att det inte är så enkelt att bara säga att den utgör ett förtryck. Kläderna är oftast starkt religiöst förankrade hos individen som bär dem. Otterbeck menar därför att det är fel att säga att slöjan i sig utgör ett förtryck då det är mer komplext än så. De män som Jan Samuelsson har intervjuat till sin bok anser att det är väldigt viktigt att deras kvinnor bär slöja. Vissa av männen gick till och med så långt att om kvinnan valde att lägga slöjan under äktenskapet så skulle detta oundvikligen leda till skilsmässa. Vi är medvetna om att långt ifrån alla muslimska män är av denna åsikt, men som inom alla religioner så finns det extrema grupper som strider för sin tro och sin religiösa övertygelse. Jan Samuelssons böcker är trots allt av normativ karaktär och kan därför inte representera alla muslimer.

Vidare frågar vi informanterna om man kan jämföra slöjan som symbol med en annan typ av symbol till exempel kepsen. Båda informantgrupperna är överrens om att det inte går att jämföra de båda. Informantgruppen med muslimsk bakgrund menar att keps inte är något som har med religion att göra, medan slöjan tillhör islam. Vidare menar de att keps är självvalt men att det inte alltid är så i fallet med slöjan. Informanterna med icke muslimsk bakgrund menar på ett liknande sett att man inte växer upp med kepsen men att så är fallet med slöjan och att det handlar mer om kultur än om mode. Frågan om informanternas medvetenhet kring slöjans ursprung dyker upp i våra tankar. Under intervjuerna kom inte koranen upp en enda gång. Vad beror detta på?

Till informantgruppen med muslimsk bakgrund ställs frågan om det kan finnas problem med att bära slöja. Medan frågan omformuleras till den andra informantgruppen och lyder istället om de någon gång sett någon stöta på problem när de burit slöja. I informantgruppen med muslimsk bakgrund menar en av informanterna att det kan finnas problem, men att hon har svårt att definiera dessa. Diskussionen fortsätter och tankar som att rasister har något emot att kvinnliga muslimer bär slöja dyker upp. Informanten som anser sig vara alevit berättar om hennes släkt i Turkiet och om den Turkiska regeringen som är emot att kvinnor bär slöja, vilket leder till svårigheter med att få utbildning och att senare få jobb. Diskussionen fortsätter och en av de andra informanterna i samma grupp tror att det samma gäller för de muslimska kvinnorna i Sverige. Men att detta inte bara gäller muslimska kvinnor med slöja utan även andra invandrare. Informanterna diskuterar även att det kanske inte alltid lämpar sig att bära slöja i det arbete man utför. Men att problemet inte sitter i slöjan utan bottnar i en

rädsla för det okända och för en religion som man inte känner igen sig i. Här kan man applicera Mary Douglas teori om orenande och tabu, eller mer specifikt ”materia på fel plats”. Ett exempel på ”materia på fel plats” kan vara leksaker i en rabatt, eller som i fallet med att slöjan inte passar i alla situationer. Detta är som sagt subjektivt och har med individens syn på harmoni att göra.

En annan fråga som ställs under intervjuerna till båda grupperna är om informanterna tror att tjejer och killar ser olika på bärandet av slöjan. Här skiljer sig svaren något åt. I informantgruppen med muslimsk bakgrund tror alla informanterna att det finns en skillnad på hur slöjan uppfattas beroende på genus. En av informanterna tror att detta kan bero på att muslimska killar själva inte behöver bära slöja och kan därför inte sätt sig in i hur det känns. Vidare säger en annan informant: ”Om tjejer skall få bära slöja, så borde ju killarna också få göra det, det är ju samma religion. Om en tjej inte skall få visa håret, så skall inte en kille heller få göra det.” I den andra informantgruppen, den med icke muslimsk bakgrund menar en av informanterna att synen på slöjan hos killar beror på vilken bakgrund de har. Om de är muslimer tycker de nog att det är normalt, menar en av informanterna. Jonas Otterbeck skriver att män ofta klär sig likt andra män i det nya landet, medan kvinnorna däremot ofta kan känna ett socialt tryck på att klä sig islamiskt korrekt. Christer Hedin menar att det även finns riktlinjer för hur män skall se ut för att symbolisera en religion eller tro. Att informanterna skulle ha kännedom om att det finns klädregler även för muslimska män är inget som framgår under intervjuerna. Hedin menar vidare att även håret kan ha en symbolisk betydelse. Enligt Otterbeck bör män bära löst åtsittande kläder som täcker partiet mellan naveln och knäna. När det kommer till vad det står i koranen så tolkas detta olika beroende på individen. En del kvinnor säger att de bär slöja på grund av att det står i koranen, medan andra menar att de inte bär slöja för att det inte nämns i koranen. Jan Hjärpe menar att koranen inte ger ett entydigt svar om hur män och kvinnor bör klä sig, utan uppmanar den muslimska befolkningen att klä sig anständigt.

Som avslutning till de båda intervjuerna väljer vi att läsa upp två utvalda citat ur boken *Slöjor* för att se hur informanterna reagerar och om reaktionerna skiljs åt i de olika informantgrupperna. Det första citatet handlade om en tjej som tyckte att slöjan var en frihet då hon slapp tänka så mycket på sitt utseende. Hon menade att slöjbärandet förde henne närmare Jesus mor Maria som ses som en förebild av många muslimska kvinnor.

Reaktionerna på citatet i informantgruppen med muslimsk bakgrund blir att de håller med om det som sägs i citatet. Även de anser att pressen på kvinnan har blivit större och att man som tjej är mer utsatt än vad killarna är. I den andra informantgruppen med icke muslimsk bakgrund skiljer sig åsikterna åt. En av informanterna känner igen sig i citatet, medan en av de andra informanterna inte alls känner igen sig, då hon vill se ut på ett visst sätt och att detta är hennes eget val.

Nästa citat som vi läste upp för våra informanter handlar om en tjej som försöker förklara för sin kompis hur viktig slöjan är för henne och jämför den med kompisens keps. När hon gör denna jämförelse förstår kompisens varför hon väljer att bära slöja.

Två av tjejerna i informantgruppen med muslimsk bakgrund tycker att det är ett bra citat med en bra jämförelse. Medan den tredje informanten tycker att det är svårt att göra en jämförelse med slöjan och att man bara borde acceptera den som väljer att bära slöja. I den andra informantgruppen, den med icke muslimsk bakgrund säger en av informanterna: ”Slöjan är väl typ som en trygghet för dem.” Slöjan är kanske inte bara en trygghet utan även en påminnelse om den tro och härlighet man har. En av de andra informanterna säger: ”De har ju växt upp med den, så det är något som tillhör dem.” På frågan som tidigare ställts om informanterna tycker att man kan jämföra slöjan med kepsen säger informanterna med icke muslimsk bakgrund att precis som med slöjan skall inte heller skolan kunna förbjuda kepsen men att det är bra att den inte är tillåten under lektionstid. Denna fråga kan enligt oss som skriver den här uppsatsen tyckas vara förlegad. Ur vårt empiriska material kan vi utläsa att keps inte ses som ett problem under skoltid, i alla fall inte ur våra informanternas synsätt. Detta får oss att återigen tänka på att problemet med huvudbonader tillfaller den äldre generationen mer än det yngre. Kanske beror detta på att kepsen såväl som slöjan är mer vanligt förekommande idag än för ett antal år sedan.

Den sista frågan som ställs formuleras olika i de båda informantgrupperna. Till gruppen med muslimsk bakgrund formulerar vi frågan: Hur tror ni att folk skulle reagera om ni började använda slöja? Informanterna tror att detta skulle vara konstigt eftersom de tidigare valt att inte använda slöja. En av informanterna tror till och med att klasskamraterna skulle börja skratta om hon kom i slöja. Informanten menar dock att man skall ignorera detta och att klasskamraterna får acceptera ett sådant val. Till

informantgruppen med icke muslimsk bakgrund formuleras frågan om och lyder istället: Tror ni att det finns muslimska tjejer som inte bär slöja, för att det är rädsla för vad andra skall tycka? Informanterna tror att det säkert finns det och att de själva skulle reagera om någon i deras klass plötsligt börjar använda slöja. Men informanterna skulle acceptera det. En av informanterna säger att hon hade tyckt att det hade varit konstigt till en början men att hon hade vant sig efter hand. Detta visar på att det bland ungdomar finns en stor tolerans för förändringar och för människors rätt att vara olika. Som Mary Douglas säger har varje samhälle egna ”regler” och ”normer” som kan påverka en individs tankar om till exempel slöjan. De regler och normer som finns i ett samhälle påverkar säkerligen en del muslimska kvinnor och deras val att bära slöja eller att inte bära den.

Vad som står i koranen om slöjan kan sägas som ovan i kunskapsbakgrunden att den som läser koranen, gör en egen tolkning och denna blir då subjektiv. Det vi har kunnat läsa i tidigare litteratur är att det finns muslimska kvinnor som väljer att bära slöja för att de anser att det står skrivet i koranen, medan andra muslimska kvinnor inte bär slöja av motsatt anledning. Som står skrivet i kunskapsbakgrunden ovan ger koranen inget entydigt svar om hur man skall klä sig, utan fungerar snarare som en vägledning till anständig klädsel.

Vi har från den tidigare forskningen som vi har tagit del av till denna uppsats även kunnat utläsa att det finns en del kritik som en del muslimer riktat mot den svenska skolan. Man vill t.ex. inom idrotten skilja på killar och tjejer och att de muslimska barnen skall skylla sig med kläder. Det gäller även maten och ledighet under de muslimska högtiderna. Många vill även att barnen skall slippa en del undervisning som bland annat berör samlevnadsundervisningen, religionskunskap och historia. Detta är dock inget som vi märkte av bland våra informanter, vilket återigen visar på att det finns en sekulariserad syn på religionen.

I vår uppsats har vi valt att både använda oss av tidigare forskning inom ämnet, men även litteratur som kan sägas vara normativ. Den litteratur som kan sägas vara normativ är Jan Samuelsson och Sanaa Fauzis bok *Kvinnornas Islam* samt Jan Samuelssons bok *Islam i Sverige nutid och framtid* men även Pernilla Ouis och Anne Sofie Roald *Muslimer i Sverige*. Dessa böcker kan sägas vara normativa då de inte är forskningslitteratur, men vi anser ändå

att det är intressant att både få ett inifrån perspektiv och ett utifrån perspektiv. Ouis och Roald hade konverterat till islam då de skrev boken. Vi är medvetna om att det kan finnas problem med att välja denna sorts litteratur till en uppsats, men vi har ändå valt att använda oss av den då vi anser att den är relevant för vår uppsats.

Vi valde att avgränsa vår undersökning till endast tjejer. Ett alternativ hade varit att även intervjua killar. Men detta valde vi bort då vi främst var intresserad att se vad slöjan representerade ur ett kvinnligt perspektiv. Vi valde att intervjua sex individer med olika religiösa, kulturella och etniska bakgrunder och i sin tur delade vi in dem i två olika grupper beroende på deras bakgrund. Detta då vi läst i Trosts bok att man inte skall överstiga mer än fem informanter i en intervju då detta kan leda till svårigheter med att göra alla röster hörda. Vi trodde till en början att detta skulle vara ett problem, att en stark individs åsikter skulle ta över de andra informanternas tankar. Så blev dock inte fallet i våra två intervjuer utan vi upplevde att alla informanter fick komma till tals. Självklart kan detta vara ett problem och det är viktigt att man är medveten om detta när man genomför gruppintervjuer.

I vårt resultat har vi valt att varken namnge eller ge alias åt våra informanter då vi varit mer intresserade av resultatet som helhet än på individnivå. Vi är ändå medvetna om att det hade kunnat vara lättare att följa den enskilda individens åsikt genom att namnge dem, men vi har alltså istället valt att fokusera på vad gruppen som helhet har tyckt.

6. Kritisk metodreflektion

Som vi nämnt ovan finns det enligt Trost olika sätt att utföra intervjuer på. Han nämner bland annat att det finns något som kallas standardiserad intervjuform vilket innebär att man konsekvent håller sig till samma frågor, utan att låta intervjuaren eller informanterna påverka frågorna. En annan intervjuform Trost nämner är intervju med låg standardisering, denna form innebär att man anpassar språk, frågor och följdfrågor till informanterna. Den sistnämnda intervjuformen valde vi att tillämpa på våra intervjuer då vi ville få fram en mer öppen diskussion kring slöjan. Vår ambition var att genomföra en lågt standardiserad intervju men under intervjutillfällena fick vi styra frågorna mer än vi hade tänkt, då informanterna inte pratade lika fritt som vi hade förutsatt. Vi fick även anpassa vår intervjuguide till de två intervjutillfällena då nya tankar och frågor kom upp under tiden gång. I valet av informanter valde vi att ur ett bekvämlighetsperspektiv låta vår kontakt att välja ut de sex tjejer som skulle lämpa sig bäst till en intervju. Kontaktpersonen undervisar samtliga informanter.

6. 1 Vidare forskning

Under arbetets gång har vi kommit på andra infallsvinklar som skulle kunna vara intressanta att arbeta vidare med. Man hade kunnat utöka vårt befintliga arbete med enkäter för att få en bredare och mer allmän syn på slöjan. Det hade även varit intressant att intervjua elever med en mindre sekulariserad bakgrund eller att intervjua elever med olika genus eller ålder, för att se om åsikterna skiljer sig åt beroende på vilken ålder man befinner sig i eller vilket genus man tillhör. Det hade även varit intressant att genomföra denna undersökning på olika skolor för att se om förkunskaperna till viss del har med skolans religionsundervisning att göra, för att genomföra detta hade man behövt undersöka vad som tas upp i religionsundervisningen angående slöjan, på de olika skolorna. Det hade då varit lämpligt att intervjua lärare och andra pedagoger för att få ett vidare resultat. Det hade varit intressant att genomföra vår studie igen om ett antal år för att se om vår tes om att slöjan främst är ett ”problem” för den äldre generationen.

Litteraturlista

Berge, Elin & Manga, Edda, 2006, *Slöjor*. Stockholm, Atlas

Bryman Alan, 2002, *Samhällsvetenskapliga metoder*, Malmö, Liber ekonomi

Douglas Mary, 2004, *Renhet och fara, en analys av begreppen orenande och tabu*, Nora, Nya Doxa

Hedin Christer, 1996, *Islam enligt Koranen*, Furulund, Alhambras Pocket Encyklopedi/51

Hedin Christer, 2006, *Islam och västerlandet, möten myter och motsättningar*, Stockholm, Dialogos.

Hjärpe Jan (red) 2004, *99 frågor om Islam*, Stockholm, Leopard.

Otterbeck Jonas, 1999, ”Skolan, islam och muslimer”, Ingvar Svanberg & David Westerlund (red) *Blågul islam, Muslimer i Sverige*, 157-174, Nora, Nya Doxa.

Otterbeck Jonas, 2000, *Islam, muslimer och den svenska skolan*, Lund, Studentlitteratur.

Ouis Pernilla & Roald Anne Sofie, 2003, *Muslimer i Sverige*, Stockholm, Wahlström & Widstrand.

Samuelsson Jan, 1999, *Islam i Sverige, nutid och framtid*, Stockholm, Natur och Kultur.

Samuelsson Jan, Sanaa Fauzi, 2005, *Kvinnornas islam*, Lindköping, Muslimska kvinnors förlag.

Språkrådet, *Svenska skrivregler*, 2008, Stockholm, Liber.

Trost Jan, 2005, *Kvalitativa Intervjuer*, Lund, Studentlitteratur.

Zetterstéen K.V, 2003, *Koranen*, Stockholm, Wahlström & Widstrand.

Internet

<http://www.skolverket.se/sb/d/1488>, 19/11-09 kl 12.55

<http://www.levandehistoria.se/node/99> 10/12 13.54

Sandra Ermlich-Danielsson
Emelie Schüler
C-uppsats

Handledare: Torsten Janson

<http://www.levandehistoria.se/node/99> 10/12 13.54

www.levandehistoria.se 14/11- 09 13.15

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Chador> 14/12-09 kl:11.19

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Burka> 14/12-09 kl.11.30

Bilaga 1

Intervjuguide

Är du religiös?

Utövar du din religion?

På vilket sätt?

Hemma?

I skolan?

Använder du slöja?

Hemma?

I skolan?

Under högtider

Vad tycker du om de som bär slöja?

Varför använder du slöja?

Varför inte?

Hur länge har du använt slöja?

Använder andra i din släkt slöja?

Är det viktigt för dig att använda slöja?

Varför?

Varför tror du att det är viktigt för de som bär slöja att göra det?

Har du stött på problem genom att du bär slöja?

Exempel

I skolan?

I Hemmet?

Vad symboliserar slöjan för dig?

Vad vet du om slöjan?

Tycker du att skolan skulle kunna förbjuda slöjan?

Motivera

Keps och slöja, är det samma sak?

Kan skolan förbjuda det ena men inte det andra?

Finns det någon skillnad på hur killar eller tjejer ser på slöjan?